

Василиса Н. Серафимовић*

Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за србистику

ПУТОПИС 21. ВЕКА – *SIHPROMATUM: I GREW MY BOOBS IN CHINA* САВАНЕ ГРЕЈС КАО ПРИМЕР САВРЕМЕНОГ ПУТОПИСА²

Рад се најпре бави основним теоријским поставкама које се тичу жанровског одређења путописа. Узимајући у обзир историју и развој путописа као књижевнаучне врсте, као једно од кључних се поставља питање односа фактографије и фикције. Бавећи се овим односом, у обзир се узима и однос према другим жанровима. У другом делу рада анализиран је путопис Саване Грејс *Sihpromatum: I grew my boobs in Chine*, на чијем примеру ћемо се осврнути на наративне могућности које развој савремених технологија нуди, те приказати на који начин се путописни жанр прилагодио 21. веку. На крају ћемо закључити да је путопис нашао своје место у савременом дискурсу и да је у питању јако жив жанр, те да представља плодносно тле наративне продукције.

Кључне речи: путопис, жанр, фактографија, фикција, *I grew my boobs in China*

Увод

О сложености путописа као књижевне врсте писао је још српски песник Јован Дучић. Говорећи о слојевитости и различитим димензијама у структури, он примећује да је путопис истовремено „и једно научно дело“ (те га стога не може писати „шарлатан“) и „један роман о себи“ (због чега се писац путописа лако може препознати као „празнослов“, ако не поседује оно што је потребно за писање овакве литературе), а уз све то, за његово писање неопходно је и да аутор има „велика уметничка средства стила“, а да, насупрот томе, „непесник“ не може писати путопис. (DUČIĆ 2011: 925,926)

И баш као што само писање путописа није једноставно и захтева од аутора специфично умеће, ни књижевнаучни приступ изучавању овакве литературе није увек нарочито захвалан. Путопис представља изузетно комплексан жанр који је тешко дефинисати и ставити у чврсте оквире који би самим тим одређивали својеврсну норму у односу на коју бисмо могли сортирати, обрађивати и анализирати овакве текстове. Вероватно баш због ове чињенице међу научницима у области књижевности, нарочито у ранијем раздобљу, није било превише оних који би се одлучили да њихов предмет проучавања буде управо књижевно дело које је путо-

* vasilisa.cvetkovic@filfak.ni.ac.rs

2 Ово истраживање подржало је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (Уговор бр. 451-03-68/2022-14/200165).

пис. Бавећи се проблемом путописа, Слободанка Пековић истиче да је:

„Озбиљније проучавање путописне литературе дуго било занемаривано, делом зато што су путописи били сврстани у инфериорни поджанр који није вредело истраживати, а делом и зато што је изузетно тешко одредити границе између путописа и других сличних књижевних облика (нарочито дневника и писама)“.
(2001:11)

Управо због мешавине различитих жанрова у оквиру самог путописа као књижевне врсте, за тумачење и анализу потребно је користити различите приступе које нам омогућава наука о књижевности. „Извесно је да једно тако разнолико књижевно стваралаштво захтева и многострано истраживање које мора обухватити више критеријума и метода.“ (РЕКОВИЋ 2001:13) У нашем раду најпре ћемо се бавити општим теоријским поставкама које се тичу путописа, и то пратећи његов значај и развој кроз историју, уз посебан осврт на однос фиктивног и фактографског. Обратићемо пажњу и на његове одлике одлике, нарочито на релације са другим жанровима. Уз сагледавање могућности које пружа путопис у савременој књижевности, бавићемо се детаљном анализом на конкретном примеру путописа Саване Грејс *Sihpromatum: I grew my boobs in China*³, након чега ћемо изнети одређене закључке о проблему путописне прозе.

Путопис – жанр између жанрова Значај и историјски развој

Драгиша Живковић у свом *Речнику књижевних термина* под одредницом *путописна књижевност* наводи да се „помени и описи путовања налазе већ у првим еповима који су нам сачувани“, а желећи да истакне заступљеност писања овакве прозе, позива се на мишљење чувеног немачког песника Хајнриха Хајнеа који сматра да је заправо „путопис најприроднији и најизворнији облик романа“. (ЏИВКОВИЋ 1992: 669) Чињеница да је мотив путовања заступљен од самих почетака књижевности, као и Хајнеова тврдња о прожетости путописног стварања и романописања, сугеришу присуство путописне књижевности у јако дугом временском периоду, као и њену несумњиву интегрисаност у оквиру многих жанрова. Самим тим, значај путописне књижевности уткан је дубоко у читаву људску културу и гледано из перспективе историје књижевности представља важан фактор у посматрању континуитета развитка жанрова.

Улога путописа је разнолика, и мењала се из епохе у епоху, али начелно виђење намене оваквих текстова налази се у распону између поучне и забавне литературе: „Циљ путописца је био да поучи, да забави и задовољи читаочеву радозналост за непознатим крајевима и народима у временима скучених комуникација и могућности сазнавања“. (БУЛАТОВИЋ 2001:27)

Одређујући путопис као „најкориснији књижевни жанр: посредством њега

3 Савана Грејс није обичан писац, она је путница која је читав живот посветила путовању и има јасан циљ да постане најмлађа жена која је обишла све земље света – тренутно се налази на коти од 117. Када је имала само 14 година, њена мајка одлучује да са своје троје деце крене на путовање по свету препуно авантура. Путопис којим ћемо се бавити је сведочење о прве четири године овог породичног путовања и прва је књига коју је Савана Грејс икада написала.

читалац доспева тамо где је писац био“ Гордана Ђерић истиче да тезе о путопису као забавној форми треба допунити истицањем његове употребне вредности, које је „позната је новинарима и дипломатама, па и онима којима путописни извори, поред осталих, помажу у доношењу политичких и других важних одлука“. (ЂЕРИЋ 2012:469)

У другој половини 18. века, у складу са актуелном епохом, путопис поприма нове одлике књижевног стила, а путописци уводе нову димензију у своје текстове, дајући примат личном, што је до тада било незамисливо и изразито потискивано као неприхватљиво. (STOJANOVIĆ-PANTOVIĆ 2001:177 ; PEKOVIĆ 2001:16)

Од тог периода путописци покушавају да спољашњи свет својих пропутовања прикажу у складу са личним ставовима, говорећи кроз путописе и о себи самима. Развитку путописа на овај начин је идеално погодовао историјски и културни контекст 19. века. Да би се почетком 20. века изборио за своје место не само у контексту популарности, већ и статуса који је стекао као књижевни жанр.

Различити су дискурси у односу на које се може посматрати развој путописне књижевности, али бисмо се ми, с обзиром на то да ћемо се у једном од поглавља у нашем раду бавити анализом модерног путописа чији је аутор жена, кратко осврнули и на данас нарочито популарно поље родних односа. Положај жене путописца се мењао, а као и генерално у литератури, мушки аутори су у ранијим епохама били знатно заступљенији. Говорећи о путописима 15, 16. и 17. века, Пековић помиње тадашњу: „претежно грађанску и мушку слику света која се огледала у тзв. *објективним* путописима: етнолошким, ботаничким, земљописним... чија је главна одлика *предметност* света и бројчана вредност“. (2001: 16) Продором субјективног у жанр путописа, донекле се отворио и пут женама писцима, чији су путописи по правилу и били прожети одређеним емотивнијим нотама и личним доживљајем света. Међутим, прошло је доста времена док су дубоко усађене патријархалне вредности у људској култури попустиле толико да дозволе читаочевој перцепцији да улога путника-авантуриста, онога који обилази и истражује свет, не мора увек бити резервисана за мушкарца.

Зорица Бабић износи изузетно занимљиво запажање о томе каква је, заправо, права природа путописа, која му даје једну важну особину и посебну вредност: „Путопис је врло често наднационалан, путописни узор су чешће страни, а мање *домаћи*, осим тога путопис је место укрштања домаћег са страним, улазак у *светско*“. (BAVIĆ 2019:279) Путопис у модерно доба умногome може да се посматра и кроз призму космополитизма који је заживео као један општи тренд, где су малтене све границе избрисане, а човек, нарочито човек-путник, може себе сматрати становником читаве планете.

„Путопис се из статичног споменика претворио у многозначни интерпретацијски захвалан дискурс. Али без обзира на промене дискурса, сврхе, идеолошких и других утицаја, путопис је дуговечан жанр исто тако као што су и миграције, промене места и жудња за путовањима одувек постојале“. (PEKOVIĆ 2001:26)

Опште одлике, однос Фактографија – фикција и проблем жанра

Историјски развој путописа као жанра и формирање карактеристичних одлика⁴, постепено су утицали на однос између фактографије и фикције у оквиру путописне књижевности. По мишљењу В. Матовић, тренутак смењивања позитивистичког приступа у књижевности може се сматрати важним у контексту развоја и квалитета путописне књижевности (2001: 46). У овој фази путопис одликује веродостојније преношење унутрашњег стања и уплив субјективности у приповедање. Присуство субјективног у путопису ни на који начин не угрожава традиционалну фактографску страну коју је овај жанр примарно поседовао (JOVIĆEVIĆ 2001:77).

Након продора личног тона, кроз описе путовања почели су да се јављају и мотиви са одређеном дозом фикције. У новијим научним приступима разматрана је могућност да модеран путопис садржи један специфичан „међуоднос реалности и маште, објективности и субјективности, великог и малог света“. (PEKOVIĆ 2001: 26) У литератури о овом питању наилази се на многа опречна мишљења. Е. Рабате жанр путописа представља без потенцијала за остваривање неке веће литерарне моћи, критикује путописце и процењује да тек они најуспешнији успеју да успоставе неки задовољавајући стил. Главним проблемом сматра управо однос фактографије и фикције:

„Чињеница да су путописи изразито стереотипни јесте првенствено проблем писања (а не објективне стварности) који извире из средишње путописне грешке: како свет треба представити какав јесте, тамо нема трансформације, нема ангажовања литерарне енергије. Најбољи међу њима теже тек *стилској* нијанси“. (према: BORM 1973:612)

О. Поповић примећује да је код актуелних проучаваоца књижевности изразито фреквентан појам „референцијалног пакта“ – којим се објашњава „потреба путописа да се односе на постојећу, вантекстуалну стварност“. (2013) Сматра да оваква поставка није одржива, зато што, баш као што у романима и причама, на пример, може бити историјских факата и елемената који одговарају стварности, тако и сам путопис може садржати измишљене приче. Проблем у том случају не би био у откривању разлике између „реалног и чудесног“, али би било дискутабилно направити дистинкцију када путописац пише о „стварним збивањима“, а када о „онима која подражавају стварност“. (POPOVIĆ 2013)

Утицај путописа је временом растао и жанр је добијао на значају, али му његове флексибилне границе нису дозволиле да добије јасне обресе. Жанровска замршеност је толика да терминологија којом се данас може означити путопис или путописна књижевност представља заиста изузетно широк репертоар назива који се

4 Статус путописног жанра кроз историју је варирао и дуго времена је сматран мање важним и тривијалним, што се приписивало лававој композицији (ŽIVKOVIĆ 992:669), те фрагментарној и епизодичној структури (PEKOVIĆ 2001:14). Сталном тачком путописа С. Пековић сматра дескриптивно начело (2001:71), док су још неке од карактеристичних особина често коришћење презенте (DELIĆ 2001:132; JOVIĆEVIĆ 2001:73), приповедни темпо који балансира између непосредних импресија и асоцијативних ретроспекција (PIRUZE-TASEVSKA 2001:80), те често високопрофилисани наратер и фреквентна употреба епистоларне форме.

односе на текстове о путовању⁵. Не чуди забринутост Ј. Борма: „На основу количине критичке пажње и бројних одредница за путничку књижевност скоријег датума, с правом се може поставити питање да ли критичари расправљају о истом предмету“ (2013:607)

Оволика шареноликост термина условљена је способношћи путописа да се адаптира, прилагоди и меша са најразличитијим жанровима. На то упућује и Џ. Рабат:

„Путничка књижевност као литерарна форма одликује се ноторно примитивним гостопримством, где ће различити жанрови, највероватније, завршити у истом кревету. Она са једнаким гостољубљем прихвата приватни дневник, есеј, кратку причу, песму у прози, грубу белешку и салонски разговор. Неспутано комбинује наративно и дискурзивно писање“ (према: BORM 1973:609)

Сложеност ситуације намеће многа питања, а прво и основно би било – да ли је путопис уопште жанр? Уколико бисмо желели да се држимо тезе да путопис треба сматрати посебним жанром уточиште бисмо могли да потражимо код Жерара Женета који тврди да је „мешање или непоштовање жанрова – жанр по себи“ (према: BORM 1973:608) Потврда би могла да буде и теоријско становиште које брани Жак Дерида, а према коме свакако ни не постоје чисти жанрови нити било који текст припада једном жанру у потпуности, већ су они у сваком случају увек контаминирани и периферним садржајима који изворно припадају другим жанровима, али због мање битности одлучујемо да их елиминишемо и предност дамо оној одлици жанра која је централна и доминантна. Са друге стране, постоје мишљења проучавалаца књижевности, међу којима се, на пример, налази Јан Борм, који сматрају да је практичније и прецизније не дефинисати појам путописне књижевности као засебан жанр, већ одредити да то једноставно буде „колективни термин који обухвата разноврсне текстове с тематиком путовања“ (BORM 2013:607)

Карактеристично за путопис је да, осим што проистиче из разноликих књижевних облика, и он сам доприноси формирању других жанрова. У једној таквој малтене рекурзивној функцији, можемо приметити како се у путописима, као у огледалу, приказују различите одлике стила који је актуелан у популарним књижевним врстама. Мери Бејн Кембел нарочито истиче велики утицај путописа на обликовање модерног романа и аутобиографије (према: BORM 1973:608) Слични овоме су и ставови Јована Делића: према њима, путопис је хибридни жанр у коме се региструју елементи есеја, научне и публицистичке прозе, лирског романа, песме у прози, писма, филозофско-историјског трактата. (DELIĆ 2001:123)

Међу одређеним проучаваоцима путописа постоји став да је сецирање жанрова заправо узалудан посао и да се граница између путописа и других литерарних врста свакако никад ни не може стриктно повући. У прилог томе иду и мишљења Т. Јангса (према: BORM 1973:607) и М. Фрајнд (FRAJND 2001:50) који истичу да хибридно порекло путписног жанра, међусобни утицај различитих књижевних врста, те блискост другим књижевнонаучним врстама чине покушај одређивања граница путописног жанра бесмисленим.

5 Јан Борм у свом тексту издваја само неке термине: путописна књига, путнички наратив, црта с пута, путнички мемоари, путописна приповетка, путопис, мета-путопис, путничка прича, дневник путовања, путнички списи, путничка књижевност, књижевност путовања, путописни жанр...

Sihpromatum: I grew my boobs in China – један пример модерног путописа

Како изгледа путопис у савременом тренутку, како модерно време утиче на његове формалне одлике и које су предности и мане које су оваквој литератури донеле промене које се не тичу само света књижевности, већ глобалног развоја људске цивилизације.

Време у коме живимо умногоме је допринело стварању добре позиције за путопис као жанр, али је исто тако донело нове тешкоће. Околности у којима се налази данашњи путописац знатно су другачије и „противник“ против кога треба да се избори је потпуно другачији него у претходним вековима, док су проблеми некадашњих путописаца сада превазиђени:

„Криза је евидентна и она је више у стварању него у интерпретирању; речју, није узрокована одсуством геополитичких подстицаја, симболичко-географских и интерпретација у постколонијалном светлу, као ни његовом скрајнутом позицијом у оквиру литерарних опуса писаца, него много више експанзијом брошура и туристичких водича и посебно развојем информационих технологија“. (ЂЕРИЋ 2012:473)

Модеран човек, заиста, пред собом готово да више нема никаквих граница, а свако место на кугли земаљској је доступно. Колико год то била одређена врста предности и погодности, она може истовремено бити у негативном контексту утицати на популарност жанра, јер се одједном његов значај и функција знатно умањују.

Путопис и у савременом добу може пронаћи своје место, само ће користити друге контексте и другачије начине да стигне до своје публике. Оно што му, на пример, изузетно погодује је јако развијена и глобално изузетно промовисана идеја мултикултурализма која свуда у свету узима маха. Развој технологије не мора нужно негативно утицати на позицију путописа као жанра, већ се може искористити као одлична подлога за различите трансмедјалне конекције које могу само обогатити квалитет жанра (на пример преко блогова, фејсбука и других интернет платформи који на одличан начин могу употпунити садржај путописа). Што се тиче науке о књижевности, и она би могла у својем проучавању путописа да се окрене другачијим приступима: „Путопис се последњих деценија чита и користи на другачији начин, постајући основни извор колонијалне и постколонијалне теорије, симболичке географије, студија оријентализма и окцидентализма, али и мање познатих студија – итерологије (БИТОЛ 2009), културе путовања (ДУДА 2005) и других (пост)дисциплина чија је вредност на академском тржишту данас препознатљивија“. (ЂЕРИЋ 2012:470)

Сам наслов путописа *I grew my boobs in China* је изузетно интригантан. Осим што указује на тинејџерски аспект, носи и пренесено значење када се упознамо са дешавањима у овом делу где, осим конкретног путовања по Кини и Монголији, присуствујемо и унутрашњем путовању и сазревању Саване Грејс, која је приповедач и главни лик путописа. Већ поднаслов књиге „How an unwanted journey forced me to see the world with open eyes“ укратко објашњава саму срж књиге и најављује транс-

формацију кроз коју ће Савана проћи. На то упућује и мото под којим Савана Грејс објављује своје књиге – „Sihpromatum”, што значи благослов који је у почетку лично на клетву.

Скренули бисмо пажњу на неке елементе који одговарају нашој тези да модерни путописи морају да траже различите нове начине да стигну до своје публике. На почетним странама свог путописа, чак и пре пролога, наилазимо на:

„I put this book together with significant prompting from blogs, postcards, family reminiscences, and extensive journal entries. Some original blog entries and postcards are reproduced directly in the book and identified by double stars. **“ (GREJS 2021)

Са почетних страница, она позива читаоце да посете њен веб-сајт и погледају слике са њених путовања. Поред разноликог садржаја који се тиче књиге, сајт чине фотографије са путовања Саване Грејс сортиране су хронолошки у 42 поглавља, баш како је организован и сам путопис, на тај начин омогућавајући паралелно читање и живописну визуелну презентацију онога што је прочитано. Породични блог је сведочење о процесу путовања. Текстови који су на њему објављивани верно прате дешавања у књижевном делу и могу послужити као допуна и поглед из нешто другачије перспективе на догађаје о којима је читалац упознат из путописа, док су неки чак и у целости преузети и убачени у фрагментарну структуру као читаво поглавље или његов део. Постови на блогу су објављивани у реалном времену, почевши од маја 2005. године када је Саванина породица и кренула на своје пропутовање. Поред засебног сајта и блога, путопис *I grew my boobs in China* има подршку у виду Фејсбук налога⁶ и клипова на Јутјубу⁷ који представљају снимке који се односе на авантуре са страница путописа. Уз врло детаљну и живописну мапу путовања која се налази на почетним страницама књиге, све ово упућује на закључак да се ауторка потрудила да искористи могуће ресурсе не би ли што веродостојније пренела свој пут широкој публици.

Пролог путописа у коме затичемо Савану како контемплира у пустињи измрцварена и дехидрирана заправо представља само један књижевноуметнички обликовани оквир приче који је, у ствари, исечак из догађаја који ће се тек догодити у поодмаклој фази Саваниног пропутовања светом. Након тога, прича се враћа на сам почетак, односно на догађаје који су непосредно претходили путовању. Условљена тешком емотивном ситуацијом у којој се наша, Саванина мајка одлучује да, пошто се разишла са својим мужем, поведе своје троје деце на пут по свету. Полазак и припрема за пут нису били нимало једноставни, како због практичних, тако још више због емотивних разлога. Опраштање од школе, школских другова, пса Харисона, али и свега онога што је сматрала својим домом изузетно тешко падају Савани. У тим тренуцима у путопису наилазимо на преломну тачку која ће утицати на формирање њеног изузетно рељефног лика. Она схвата да је доста тога у животу непредвидиво, и за то ћемо потврду добијати малтене кроз читаво дело:

„It was one of the most eye-opening days I'd ever experienced – the day I realized how completely unpredictable life can be. One day it's going this way and the next, it's spiralling off in a semicircle, taking a blind leap from atop a sheer cliff.“ (GREJS 2012)

6 <https://www.facebook.com/Sihpromatum/>

7 <https://www.youtube.com/watch?v=spE0vEEM6MI>

Уводно представљање света у којем је Савана живела пре одласка на путовање дато је са врло јасном функцијом – да створи ефекат контраста у односу на свет који ће бити заступљен у остатку путописа и самим тим да покаже и контраст између „два јунака путописа“ - Саване каква је била пре и после ове животне важне одлуке. Ушушканост, извесност и комфор који је поседовала, Савана оставља и креће на неизванстан, узбудљив, али нимало луксузан и једноставан пут током којег можемо да пратимо како се она постепено мења. Током пута нема много могућности за планирање унапред и проблеми се решавају „у ходу“, породица неретко спава на аеродрому или хостелима очајног квалитета, а младом бићу попут Саване, у почетку смета све – од одласка у тоалете без комфора до чињенице да је оставила пријатеље далеко од себе да би се мучила по непознатим пределима Кине и Монголије. У овим деловима путописа добијамо карактеризацију главне јунакиње која одговара размаженој и превише осетљивој тинејџерки:

„I just want to go home!”, I’d shout at whoever would listen, slamming my fists on the keyboard and wanting nothing more than to throw the whole thing out the usually non-existent window. “Why does it have to be so slow?!” I would cry when my emails were erased or when the few live conversations I managed to instigate would freeze in the middle.“ (GREJS 2012)

Савана се у овим деловима путописа представља као нетипичан записивач догађаја са путовања. Путописци су обично препуни ентузијазма, енергични и вољни да бесомучно трагају за авантуром на свом путу, неретко одушевљени пределима које обилазе, у својим текстовима чак и пренаглашено покушавајући да читаоцима у што већим суперлативима пренесу оно што су видели. Савана на почетку свог путовања носи једну потпуно другачију енергију, могли бисмо је назвати „мрзовољним путником“ који је у ситуацији у којој се налази само силом прилика и не либи се да каже колико не ужива у свему што је окружује и колико, заправо, парадоксално за једног путописца, презире пут на коме се налази.

„For me, this meant nothing more than hoisting our bags on and off several times and carrying them between stations and crowds, an itinerary that translated to my body is going to kill, which translated to I seriously do not want to go anywhere.

- Oh c’mon, Savannah. You don’t want to miss your first train ride,” Mom said with her hands on her hips.

- Yes, actually I do. Very much so, I told her bluntly.

- Well we can’t, Savannah. It’ll blow our budget if we do everything first class, and then we’ll never be able to afford a year of travel, Mom said.

- My point exactly. Let’s make it shorter and enjoy ourselves instead, I eagerly suggested.“ (GREJS 2012)

Приповедање у путопису је из првог лица, смењују се приповедачки презент и перфекат, а језик којим се ауторка служи је препун младалачког жаргона, и читаво излагање великим својим делом подсећа на популарне тинејџ романи, у чему велику улогу игра језик:

„Savannah, where are you?” I heard Kelly say, but she didn’t mean it literally. A lot had been on my mind since my parent’s separation, but the waving hand in my face brought

me back with a start. 'Yah, you should totally get the pink one. That is so sexy', I said reflexively, noticing her well-developed figure." (GREJS 2012)

Непосредност у приповедању је оно што доприноси аутентичном доживљају при читању. Савана не покушава да се представи као искусни путник, не претендује да буде нешто што није и зато се читалац лако повезује са њом и њеним доживљајем нових места које обилази. О свему говори без вишка непотребне патетике и узвишеног стила који карактерише поједине путописе, већ заиста онако како би о доживљајима са пута причала неком свом пријатељу. Кроз мноштво карактеристичних живих дијалога између чланова Саванине породице, сазнаје се о свему што се обилази на врло специфичан начин, увек уз одређену дозу хумора и нетипичног погледа на познате знаменитости. Неки од најуспелијих момената овог путописа одnose се на занимљиву визуру једне тинејџерке кроз чије лаичке коментаре на неке културолошке аспекте друге цивилизације добијамо интересантан, наиван, а опет тако драгоцен поглед на свет:

„Stepping into the gardens surrounding the Temple of Heaven, Mom filled in for our tour guide:

- So, this temple was built in the fifteenth century.
- And Taoism is the one with the yin and yang symbol, right?, I said, remembering what Ammon had taught us at previous Taoist temples.
- It represents balance: black and white, heaven and earth," she agreed.
- That's so romantic!, I said." (GREJS 2012)

Савана Грејс користи разне поступке у приповедању које није увек типично за путописе. У неколико ситуација долази до прекорачења, односно приповедач преузима карактеристике свезнаћег и читаоцима је дат увид у мисли Саванине мајке, што је делом приказано као доживљени говор, а делом кроз унутрашњи монолог. Такав модел приповедања може подсетити на белетристичку стилизацију:

„That simple act epitomized a whole new concept to her as she slowly began to identify the first signs of selfhood – If she wanted a pillow, she'd take a pillow, dammit! Sitting back with her fizzy drink, she thought, Maybe I can get used to this solitude." (GREJS 2012)

У овом контексту нарочито значајном сматрамо емотивну епизоду на почетку путописа: разговор између мајке и најстаријег сина Скајлера. Да је у питању класичан путопис, Савана би хипотетички вероватно могла да присуствује и на неки начин прислушкује разговор, али ова епизода путописа је приказана више у романескном стилу. Кроз унутрашњу фокализацију ми пратимо читав разговор, али и мајчино стање свести:

„Her eyes closed as a single tear trickled down her cheek. At the same time, she strongly felt the song would not be necessary – that he was going to come back. In one piece or not, he would return home to her and the family. She would take him up in her arms as she so often had when he was small and helpless. He was still her baby, a part of her being." (GREJS 2012)

Путопис *I grew my boobs in China* не садржи само препричавање догађаја и сувопарне описе далеких предела, већ нам на различите начине осликава и живописне ликове. Један од занимљивих поступака који користи ауторка, на пример,

налазимо у 26. поглављу које носи назив *Postcard* и читаво је посвећено разгледници коју Савана треба да пошаље. Осим што читалац има увид у сам текст разгледнице и одатле добија поједине податке о догађајима, он може да прочита и о амтосфери која влада приликом писања разгледнице што даје једну занимљиву перспективу. Овакви поступци се одлично уклапају у традиционално фрагментарну структуру путописа, а додали бисмо и то да су неки од делова путописа заправо читаве објаве са породичног блога Саванине породице што такође доприноси карактеристичној композицији.

Савана Грејс врло вешто имплементира поједине своје ставове о писању и књижевности кроз овај путопис. За то је изузетно важна фигура њене мајке, која је приказана као неко ко формира Саванин литерарни укус у тинејџерским данима. Иако су пошли на непредвидиво и тешко путовање, на коме би вишак пртљага могао бити велики проблем, мајка носи торбу препуну књига. Она инсистира на култури читања и у путопису наилазимо на неколико изузетно интересантних ставова о лепоти књижевности и важности читања. Сваки члан породице током путовања чита неку од књига коју је мајка понела, а Савани је добила *Прохујало са вихором* Маргарет Мичел. Интересантно је пратити и Саванин однос према књижевности и уметности. Она, најпре, попут стереотипног тинејџера новије генерације презире читање и сматра га узалудним и бесмисленим, да би током путовања полако развијала своју љубав према књизи. Након почетне шокираности што су уопште понели књиге на једно такво путовање, Савана у почетку користи сваку могућу прилику да искаже своју ненаклоност према књигама, што је изузетно интересантно знајући да читалац све време посматра будућег аутора књиге коју управо чита, дакле књижевницу која ће стварати оно што у својим младим данима сматра бесмисленим:

„Read your book then, was her next suggestion. ‘I am NOT reading,’ I told her firmly. How could she expect me to suddenly start doing something I’d never done before in my whole life? I’d never had any interest in reading. I was beginning to suspect that this was some form of punishment.

...

‘Oh hey, you’ve got *The Count of Monte Cristo*?’ Ammon commented when he saw the small pile of unwanted books scattered on the bed. ‘Can I borrow that one?’ ‘Be my guest,’ I said, standing up to go check out Bree’s bathroom. ‘Trust me, you’ll want them,’ Ammon noted starkly, expecting everyone to be as nerdy as he. ‘No, no. Trust me, I won’t,’ I said, walking away and waving my hand above my head, ‘Take them all. Go nuts!’

...

She chose the biggest, fattest book out of the whole stack...I was not amused at all. I wasn’t going to read, especially a huge, monster book that would probably take a lifetime to finish. I was sure that doing nothing would pass the time better...” (GREJS 2012)

У путопису постоји и јасна критика савременог доба у коме књижевност губи на значају под налетом других интерактивних садржаја који потискују књигу својим агресивним приступом и на први поглед допадљивијим интерпретацијама. Саванина мајка је овде представник контзервативног приступа и увек стаје у од-

брану лепе уметности, док њене ћерке представљају млађу генерацију која предност даје садржајима које пласирају модернији медијуми.

Дело прожима став о алтернативном приступу у образовању и другачијим начинима од устаљених за стицање животне мудрости. Пратећи Саванин развој кроз различите пустоловине, гледајући је како од размажене девојчице постаје прави авантуриста, читалац може доћи до закључка да је она, иако је напустила школу, научила више него што би могла у било каквој установи. Она на свом путовању наилази на многе људе који су заљубљени у такав начин живота, па тако дијалози са њима уствари представљају једну врсту манифеста у којем читалац путописа сазнаје о другачијим вредностима које Савана Грејс жели да пропагира: „Trust me, I’ve been there. High school is really overrated. Kids think it’s so important, but as soon as you’re spit out into the big wide world, it changes.“ (GREJS 2012)

Као што смо и споменули у теоријском делу рада, путопис је карактеришу поређења, најчешће условљена оним што путник носи из свог иницијалног окружења, одакле потиче. У овом путопису су овакви моменти још израженији, јер тинејџери који су централне фигуре овог путовања немају потребу да ствари које разгледају посматрају из било које друге перцепције сем оне која је њима већ позната и у складу са културом која влада у њиховом окружењу.

Међутим, сазревајући, Савана долази до одређених закључака и почиње да гледа свет отворенијим очима. Прошавши кроз много тога и сусревши се са различитим културама, она, иако и даље посматра свет из своје перспективе, преноси читаоцима јако важну поруку, а то је да су сви људи на свету, урпкос бројним различитама, ипак повезани:

„We had gotten a taste of what life is really like for the people in rural China. They have families, and everyone plays a role in keeping them together. Although the rituals and culture they relied on to do that were vastly different from my own, they were just people, living and working to provide the essentials of life. Despite my fears and prior judgments, I slowly began to see that, in the end, they were no different from us; their wants and needs were the same. Still, I couldn’t imagine living their lives for one day!“ (GREJS 2012)

Сусрети са новим срединама су приказани одабиром занимљивих детаља који преносе аутентичну атмосферу. Поглавља у којима су представљене нове дестинације одликује деловање живописних ликова које породица среће на свом путовању мештани, други путници. Ауторка често користи чињеницу да људи које срећу главни јунаци путописа углавном нису говорници њиховог језика као главни извор хумора, са пуно духа описујући неке од комичних ситуација:

„Listen! I can speak Chinese. ‘Ching Chang Chow! Please step off the bus,’ she improvised. ‘Bree, stop it!’ I urged with wide, serious eyes. ‘They can understand THAT’, I told her, effectively admitting that she was actually speaking a bit of Chinese.

‘Hah, Savannah. You’re so funny. He can’t understand anything we’re saying. Nobody does!’ ‘Please just shush. Shush!’, I spluttered. ‘You can say anything you want’, she continued to prove her point. Her next attempt, ‘I just farted!’ sent her off into peals of laughter. (GREJS 2012)

Уклапање са средином, међутим, није увек комично. Нарочито представља

проблем онда када долази до неразумевања и неспоразума у комуникацији.

Дестинације које су заступљене у овом путопису (претежно у Кини и Монголији) представљене из перспективе јунака који чине ову необичну породицу. Места имају живописну историју која је представљена свешћу старијег брата Амона. Његови разговори са сестрама при доласку на сваку нову дестинацију садрже фактографске детаље, те функционише попут водича читаоцу.

„So, what can you tell us about this dead dude?”, Bree said. ‘First, he’s not just a ‘dead dude’, Ammon said almost defensively. ‘This is major history. He’s been dead for thirty years, since September 9, 1976, and he’s fully preserved and looks as if he’d died yesterday. So you’re literally going to see his body. You won’t just be looking at a coffin.’

‘He was responsible for the mass famines, which resulted from how he implemented the Great Leap Forward. But I don’t think he necessarily did it intentionally like Stalin, who purposely cut off the food supply to starve the Ukrainians. Never mind, I’ll tell you more about Stalin later.’ We were grateful Ammon left it at that and didn’t go into whatever the Great Leap Forward meant. We’d been overloaded enough for one day.“ (GREJS 2012)

Путовање у овој књизи не представља само физичко кретање главне јунакиње Саване Грејс, већ градацијски можемо да пратимо и њен унутрашњи пут и сазревање. Рељефна и сложена као актер, она прелази пут од размажене тинејџерке до зреле девојке авантуристе са комплексним погледом на свет. Отуд и симболичан назив књиге *I grew my boobs in China* који на први поглед може изгледати само забавно и интересантно, али након читања путописа делује потпуно одговарајуће и смисленије. Савана на сваком кораку стиче различита искуства, учећи и стварајући прави систем својих правила путовања, скупља вредности из различитих култура и формира се као особа. У једном тренутку она испробава пачје језике у Кини, док је у следећем потпуно изгубљена у пустињи Гоби. Емотивни ролеркостер прожет је сегментима који пружају информације о разним егзотичним дестинацијама и локалној култури из потпуно оригиналне визуре.

I grew my boobs in China Саване Грејс можда није са књижевноуметничке стране путопис који је достигао највише стандарде, али он на то ни не претендује. Са друге стране, ово је типичан путопис модерног какав садржи све оно што је неопходно да би се путопис као жанр одржао и да би читалачка публика наставила да буде заинтересована за овакав вид литературе – иновативност, мноштво различитих техника којима се балансира између жанрова блиских путопису, као и укљученост различитих медијума као подршка литерарном предлошку.

Закључак

О прилично недефинисаном статусу путописа можемо закључити следеће. Овај се жанр за своје место у свету читалаца може изборити само изузетном прилагођивошћу и иновацијама на различитим пољима, чему погодује његова форма. Такође битно да се истакне је да доброг путописа нема без високих литерарних вредности. Путопис не сме бити обичан туристички водич који ће само преносити фактографске податке, јер данас за то постоји и мноштво других извора који су знатно доступнији и практичнији. Неопходно је да садржи поетички обликоване

личне ставове самог аутора, на тај начин градећи оригинални приказ одређених предела који су пропутовани. У том смислу бисмо истакли размишљање Г. Ђерић, са којим смо сагласни. Истучући хибридноћ путописног жанра, Ђерић сматра да је управо естетска вредност која се огледа у „поетском понирању у свет“ и почива на међусобном односу спољашњег, вањског света и унутрашњег света путописца, оно што путопис чини посебним жанром. (ЂЕРИЋ 2012:743)

Цитирана литература

- BABIĆ 2019: BABIĆ, Zorica., „Slika Italije u putopisu: Gete, Bajron, Stendal i Crnjanski“, *Književna istorija* br. 167, Београд, 2019, 279-300.
- BORM 2013: BORM, Jan. „Određivanje puta: o putopisu, putničkoj književnosti i terminologiji“, *Philologia Mediana* br. 5, Niš, 2013, 607-622.
- BULATOVIĆ 2001: BULATOVIĆ, Branka. „Putopisi u prvim srpskim listovima do 1850. godine“, u: *Knjiga o putopisu – zbornik radova*, ur. S. Peković, Institut za književnost i umetnost, Beograd, 2001. [orig.] БУЛАТОВИЋ, Бранка, „Путописи у првим српским листовима до 1850. године“, у: *Књига о путопису – зборник радова*, ур: Слободанка Пековић, Институт за књижевност и уметност, Београд, 2001, 28-34.
- DELIĆ 2001: DELIĆ, Jovan. „Putopis kao ‘Autobiografija jednog srca i jedne pameti’ – O putopisima Jovana Dučića“, u: *Knjiga o putopisu – zbornik radova*, ur. S. Peković, Institut za književnost i umetnost, Beograd, 2001. [orig.] ДЕЛИЋ, Јован, „Путопис као ‘Аутобиографија једног срца и једне памети’ – О путописима Јована Дучића“, у: *Књига о путопису – зборник радова*, ур: Слободанка Пековић, Институт за књижевност и уметност, Београд, 2001, 119-168.
- DUČIĆ 2011: DUČIĆ, Jovan. *Moji saputnici, Sabrana dela, Aleksandrija – Beograd, 2011.* [orig.] ДУЧИЋ, Јован. *Моји сапутници, Сабрана дела, Александрија – Београд, 2011.*
- ЂЕРИЋ 2012: ЂЕРИЋ. Gordana. „Putopisanje, imagologija i sećanje: mogućnost analize“, *Književna istorija* br.47, Institut za evropske studije, Beograd, 2012, 469-485. [orig.] ЂЕРИЋ, Гордана. „Путописање, имагологија и сећање: могућност анализе“, *Књижевна историја* бр. 147, Институт за европске студије, Београд, 2012, 469-485.
- ŽIVKOVIĆ 1992: ŽIVKOVIĆ, Dragiša. *Rečnik književnih termina*, Nolit, Beograd, 1992..
- JOVIĆEVIĆ 2001: JOVIĆEVIĆ, Tatjana. „Literarnost i paraliterarna funkcija putopisnih tekstova u srpskoj periodici“, u: *Knjiga o putopisu – zbornik radova*, ur. S. Peković [orig.] ЈОВИЋЕВИЋ, Татјана. „Литерарност и паралитерарна функција путописних текстова у српској периодици“, у: *Књига о путопису – зборник радова*, ур: Слободанка Пековић, Институт за књижевност и уметност, Београд, 2001, 71-78.
- PEKOVIĆ 2001: PEKOVIĆ, Slobodanka. „Putopis – uslovljenost žanra“, u: *Knjiga o putopisu – zbornik radova*, ur. S. Peković, Institut za književnost i umetnost, Beograd, 2001. [orig.] ПЕКОВИЋ, Слободанка. „Путопис – условљеност жанра“, у: *Књига о путопису – зборник радова*, ур: Слободанка Пековић, Институт за књижевност и уметност, Београд, 2001, 11-26.
- PIRUZE-TASEVSKA 2001: PIRUZE-TASEVSKA, Violeta. „Putopisna pisma Ljubomira Nenadovića – počeci modernog srpskog putpisa“, u: *Knjiga o putopisu – zbornik radova*, ur. S. Peković, Institut za književnost i umetnost, Beograd, 2001. [orig.] ПИРУЗЕ-ТАСЕВСКА, Виолета. „Путописна писма Љубомира Ненадовића – почеци модерног српског путописа“, у: *Књига о путопису – зборник радова*, ур: Слободанка Пековић, Институт за књижевност и уметност, Београд, 2001, 79-88.
- РОРОВИЋ 2013: РОРОВИЋ, Olivera. „Putopis: od rubnog žanra do generatora književnih teorija“,

u: *Size Zero/Mala mjera III. Od margine do centra: feminizam, književnost, teorija*, Univerzitet Crne Gore, 2013, 205-216.

STOJANOVIĆ-PANTOVIĆ 2001: STOJANOVIĆ-PANTOVIĆ, Bojana. „Pisma iz Norveške’ Isidore Sekulić i ‘Luči na severu’ Edvarda Kocbeka – dve mogućnosti putopisnog diskursa“, u: *Knjiga o putopisu – zbornik radova*, ur. S. Peković, Institut za književnost i umetnost, Beograd, 2001. [orig.] СТОЈАНОВИЋ-ПАНТОВИЋ, Бојана. „Писма из Норвешке’ Исидоре Секулић и ‘Лучи на северу’ Едварда Коцбека – две могућности путописног дискурса“ у: *Књига о путопису – зборник радова*, ур: Слободанка Пековић, Институт за књижевност и уметност, Београд, 2001, 177-182.

FRAJND 2001: FRAJND, Marta. „Engleski putopisci na Balkanu – putopis i/ili autobiografija“, u: *Knjiga o putopisu – zbornik radova*, ur. S. Peković, Institut za književnost i umetnost, Beograd, 2001. [orig.] ФРАЈНД, Марта. „Енглески путописци на Балкану – путопис и/или аутобиографија“, у: *Књига о путопису – зборник радова*, ур: Слободанка Пековић, Институт за књижевност и уметност, Београд, 2001, 49-58.

Електронски извори

GREJS 2012: GRACE, Savannah. *Sihpromatum. I grew my boobs in China*, <raspoloživo na: https://100vampirenovels.net/pdf-novels/i-grew-my-boobs-in-china-by-savannah-grace-free_[20.1.2023.]

<https://sihpromatum.com/>

<http://watkinstravel.blogspot.com/>

Vasilisa N. Serafimović

TRAVELOGUE OF THE 21ST CENTURY – SIHPROMATUM: I GREW MY BOOBS IN CHINA BY SAVANNAH GRACE AS AN EXAMPLE OF A CONTEMPORARY TRAVELOG

Summary

The paper first deals with the basic theoretical assumptions concerning the genre definition of travelog. Taking into account the history and development of travelogue as a literary-scientific genre, one of the key issues is the relationship between factography and fiction. Dealing with this relationship, the relationship to other genres is also taken into account. In the second part of the paper, Savannah Grace’s travelog *I grew my boobs in China* was analyzed, as an example of the narrative possibilities that the development of modern technologies offer, and show how the travelogue genre has adapted to the 21st century. In the end, we will conclude that the travelogue has found its place in the contemporary discourse and that it is a very lively genre, and that it represents a fertile ground for narrative production.

Key words: genre, travelog, factography, fiction, *I grew my boobs in China*